

1988-01-01

เสนอห้ขมาวันขึ้น

สัชญา สัชญาวิวัฒน์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>



Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

สัชญาวิวัฒน์, สัชญา (1988) "เสนอห้ขมาวันขึ้น," *Journal of Social Sciences*: Vol. 25: Iss. 1, Article 7.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol25/iss1/7>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

เสนห้พม่าวันนี้

ดร. สัญญา สัญญาวิวัฒน์*

ความนำ

พม่าเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับเรามาเป็นเวลาช้านาน ความสัมพันธ์ที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน มีทั้งความเป็นมิตรและศัตรู แต่มาในระยะหลังจะเริ่มจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาหรืออย่างไรไม่แน่ชัด เราเป็นมิตรประเทศที่ติดต่อกันมาตลอด แม้ว่าจะมีการกระทบกระทั่งกันตามชายแดนติดกับของเราบ้างเป็นระยะ ๆ แต่เราก็ได้ด้อยที่ด้อยอาศัย แก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีเสมอมา

อย่างไรก็ดี ความรู้เกี่ยวกับประเทศพม่าของคนไทย โดยเฉพาะคนสมัยใหม่ไม่ค่อยดี เรารู้จักเพื่อนบ้านของเราไม่มากนัก ไม่เหมือนกับเรารู้จัก ประเทศสหรัฐ อังกฤษ หรือฝรั่งเศส เพราะในสมัยใหม่เรามีการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศเหล่านั้นมากกว่า ทั้งในด้านการเมือง การค้า และการศึกษา ด้วยเหตุนี้สำคัญ ผู้เขียนจึงสนใจใคร่รู้จักประเทศเพื่อนบ้านของเราให้มากขึ้น ยิ่งมีความจำเป็นต้องไปสอนวิชาเอเชียสมัยใหม่และสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มประเทศตะวันออกเฉียงใต้ที่ญี่ปุ่น (2527-2529) ด้วยแล้ว ความปรารถนาก็ยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้น ผลสุดท้ายจึงต้องตัดสินใจเดินทางไปท่องเที่ยวประเทศนั้นเมื่อ 26 มีนาคม ถึง 2 เมษายน 2531 (8 วันกับ 7 คืน) ซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานที่สุดที่ทางการพม่าอนุญาตให้ชาวต่างชาติเข้าไปอยู่ในประเทศได้

วัตถุประสงค์ของการเขียนเรื่องนี้ไม่ต้องการให้เป็นแบบวิชาการอันน่าเบื่อ แต่ต้องการเล่าเรื่องเบา ๆ สบาย ๆ ของการเดินทางไปต่างประเทศครั้งหนึ่งให้ฟัง ไม่ถึงกับไร้สาระแต่ก็ไม่เต็ม

* สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ร.บ. (จุฬาฯ); M.A. (Michigan State); Ph.D. (Missouri-Columbia) รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไปด้วยสารถี เมืองต่าง ๆ ที่ได้ไปเที่ยวชมมากคือ ย่างกุ้ง ทงยี พินคาเยา ซึ่งอยู่ในรัฐไทยใหญ่ มณฑล และพุกาม เมืองที่ร่ำรวยผ่านหรือแวะชมเล็กน้อย ก็มี ชะโก (จ๊กโก) อมรปุระและอังวะ การเดินทางในประเทศส่วนใหญ่ใช้เครื่องบิน (จากย่างกุ้งไปทงยี จากทงยีไปมณฑล จากมณฑลไปพุกาม และจากพุกามกลับย่างกุ้ง การเดินทางจากเมืองใหญ่ไปเมืองเล็ก หรือการเดินทางในเมืองนอกเมือง ใช้รถยนต์ทัวร์ของการท่องเที่ยวพม่า (ไม่มีบริษัทท่องเที่ยวของเอกชน)

พม่าวันนี้

สิ่งที่เป็นสาระกัันสักเล็กน้อย พม่าวันนี้มีประชากรประมาณ 39 ล้านคน อัตราเพิ่ม 2.4 ต่อปี เป็นเชื้อสายพม่า (รวมมอญเข้าไปด้วย) สองในสามของทั้งหมด นอกนั้นเป็นชนกลุ่มน้อย มีไทยใหญ่ (มากที่สุด) กะเหรี่ยง คะฉิ่น ชิน กะยา จีน และอินเดีย

พม่ามีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย ลาว บังกลาเทศ อินเดีย และจีน ขนาดพื้นที่ 678,000 ตารางกิโลเมตร (ประเทศไทย 514,000 ตร.กม.) มีพื้นที่ราบลุ่มมาก ล้อมรอบด้วยเนินสูงและภูเขา ตอนใต้เป็นเขตร้อนชื้นเหมือนบ้านเรา จึงทำนาข้าวได้ดี มีแม่น้ำสำคัญ 3 สาย คือ อิระวดี สะเทิง และสาละวิน ไหลจากเหนือสู่ทะเลตอนใต้

ประวัติศาสตร์พม่ายาวนานมากทีเดียว บ้างก็อ้างว่ากษัตริย์องค์แรกที่เริ่มสร้างและครองอาณาจักรพุกาม (Pagan) ตั้งแต่ พ.ศ. 650 ชื่อ ธรรมุตติ (Thamudarit) แต่ที่ยอมรับเป็นประวัติศาสตร์กันทั่วไปเริ่มตั้ง พ.ศ. 1587 โดยมีพระเจ้าอนอระธา (Anawrahta) เป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครองอาณาจักรพุกาม กษัตริย์ที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์ก็มี พระเจ้าตะเบงชเวตี้ พระเจ้าบุเรงนอง อดองพญา และพระเจ้ายมิงตง พม่าเสียเอกราชให้กับอังกฤษตั้งแต่ปี พ.ศ. 2429 เป็นส่วนหนึ่งของอินเดียในปี 2480 ผู้นำในการกอบกู้เอกราชคนสำคัญคือ นายพลอองซาน แล้วเป็นเอกราชอีกครั้งเมื่อ 2491 โดยมีอู๋เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรก หลังจากนั้นนายพลเนวินก็ยึดอำนาจและปกครองประเทศมาตั้งแต่ พ.ศ. 2505 トラบเท่าทุกวันนี้

ถ้าดูเมืองหลวงของพม่านอกจากที่ระบุนุ้ยมีตองอู หงสาวดี จักกัณ (Shgaing) ซึ่งอยู่ในช่วงระหว่างเมืองอังวะและอมรปุระเป็นส่วนใหญ่ จะเห็นลำดับเกิดดับดังนี้ เริ่มจากพุกาม พ.ศ. 1587 อังวะ (AVA) 1908 อมรปุระ (Amarapura) 2326 มณฑล (Mandalay) 2393 (สร้างหลวงกรุงเทพ ฯ กว่า 50 ปี) จะเห็นว่าพุกามเป็นเมืองหลวงอยู่ 240 ปี อังวะเป็นเมืองหลวง 400 ปี

มีกษัตริย์ปกครอง 30 องค์ อมรปุระเป็นเมืองหลวงระยะสั้น ๆ มีกษัตริย์ปกครองเพียง 2 องค์ เมืองมณฑลนั้น มีชื่ออีกชื่อคือเมืองรัตนบุรี มีอายุสั้นเหมือนกัน เพียงแต่กษัตริย์ปกครอง 2 พระองค์แล้วก็เสียแก่อังกฤษ ส่วนอย่างกึ่งเป็นเมืองหลวงของอังกฤษขณะปกครองพม่า ไม่เคยเป็นเมืองหลวงก่อนการปกครองของอังกฤษ หลังเอกราชรัฐบาลใหม่ได้รับเอาย่างกึ่งเป็นเมืองหลวงต่อมาเพื่อความสะดวกหลายอย่าง (พม่าตกเป็นเมืองขึ้นอังกฤษอยู่ประมาณ 62 ปี)

ในประเทศพม่ามีภาษาหลายภาษา ภาษาราชการคือ ภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ ใช้ได้ทั่วไป (คนรุ่นหลัง ๆ ชักจะพูดไม่ค่อยได้) ชนกลุ่มน้อยมีภาษาพูดของตนเอง

พม่าส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทเหมือนบ้านเรา แต่คนที่นับถือคริสต์ อิสลามและฮินดูก็มีอยู่ไม่น้อย คนจีนนับถือลัทธิขงจื๊อไปพร้อม ๆ กับนับถือพุทธ หลักฐานที่แสดงว่าคนนับถือพุทธมีมากและมีศรัทธารุนแรงก็คือจำนวนวัดและเจดีย์อันมากมาย ใหญ่น้อยทั่วอาณาจักร ที่น่าเสียดายก็คือ มันกำลังผุพังร่วงโรยลงไปทุกที ไม่มีเงินบูรณะเพียงพอ

การศึกษาในพม่าไม่มีการบังคับและไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนในระดับประถมและมัธยม แต่ระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา จะต้องเสียค่าบำรุงอย่างถูก ๆ สถาบันการศึกษาเป็นของรัฐทั้งหมด ในพม่ามักจะแยกมหาวิทยาลัยออกเป็นสถาบันเล็ก ๆ เช่น สถาบันการแพทย์ สถาบันเทคโนโลยี สถาบันการเกษตร และสถาบันศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอยู่ตามหัวเมืองใหญ่ ๆ เช่น มณฑล ทองยี แต่ส่วนใหญ่ก็อยู่ที่ย่างกุ้ง

ในก้นเศรษฐกิจ พม่าวันนี้ยังยากจน ไม่มีโรงงานใหญ่ ไม่มีร้านค้า ธนาคาร ธุรกิจขนาดใหญ่และคึกคัก แม้แต่สินค้าที่จำเป็นต่าง ๆ ก็ขาดแคลน ที่ย่างกุ้งและมณฑลเดิมมีโรงงานทอผ้าของรัฐอยู่เมืองละแห่งสองแห่ง ที่มณฑลโดยเฉพาะมีโรงงานทอผ้าขนาดเล็กของชาวบ้านอยู่หลายแห่ง ทอผ้าขาวม้า โสร่ง แล้วก็อุตสาหกรรมในครอบครัว พุดถึงอุตสาหกรรมในพม่ามักคุเทศก์นำไปชม 2-3 แห่งที่ ทองยี คืออุตสาหกรรมยาสูบ และอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ปรากฏว่าแห่งแรกเป็นโรงงานเล็ก ๆ เก่าหลังคามุงค้ำยหญ้าบางอย่าง มีหญิงและเด็กรวมกันประมาณ 10 คน กำลังมวนยาเส้นค้ำยใบไม้ชนิดหนึ่งอยู่กับพื้นดิน แห่งหลังเป็นบ้านโกโรโกโสอยู่หนึ่งหลัง เวลาจะคุต้องมุดใต้ถุนบ้านเข้าไปดู ในความขมุกขมัวนั้นเห็นลูกธูปปั้นดินอยู่ 2-3 ล้อ มีหญิงคาถนมนคนหนึ่งกำลังสาธิตให้นักท่องเที่ยวดู ชาวบ้านทั่วไปจึงกล่าวได้ว่าอัศจรรย์ขาดแคลนอย่างน่าสงสาร

ส่วนใหญ่ยังเป็นชาวนา ชาวไร่เหมือนเมื่อ 50 ปีที่แล้ว เครื่องมือสมัยใหม่ เช่น รถแทรกเตอร์ ก็ไม่มีใช้ หรือมีน้อยมาก แต่ชาวบ้านยังเป็นเจ้าของที่ดิน เมื่อผลิตข้าวได้แล้วจะต้องขายให้รัฐบาล ผลผลิตทางเกษตรอย่างอื่นอาจขายให้พ่อค้าคนกลางได้ รายได้ต่อหัวต่อปีไม่เกิน 5,000 บาท ในขณะที่ของไทยไม่น้อยกว่า 20,000 บาท

ด้านการเมืองการปกครอง พม่าวันนี้ยังไม่สงบ เรามองไปทางไหนยังเห็นแต่ทหารถือปืนยืนยามหรือเดินตรวจตราเต็มบ้านเต็มเมือง แม้แต่ในชนบทที่เราท่องเที่ยวไป (แม้ทหารก็ยังกินหมากปากแดงกันอยู่ทั่วไป) สังเกตว่าทหารมีความสำคัญ มีอำนาจ ตอนไปถึงย่างกุ้งพอดีเป็นวันกองทัพ ทหารจึงเต็มไปด้วยหมอก มีการสวนสนามและงานฉลองจุฬพลุ เล่นไฟพะเนียง สว่างไสวในเมืองไม่เห็นตำรวจ แม้การจราจรในเมืองก็ไม่ต้องมีตำรวจจัดการ เพราะไม่ค่อยมีรถ (ถ้ามีก็เก่ามาก พังมีพังแหล่เป็นส่วนใหญ่) ออกไปในชนบท เห็นรถบรรทุกวิ่งไปมาในถนน 99% เป็นของทหาร กรมทหาร ค่ายทหารในต่างจังหวัดมีมากและใหญ่ นินทากันว่า งบประมาณส่วนใหญ่ของรัฐใช้ไปกับการทหาร ไม่ได้รับกับต่างชาติ แต่รบกับชนกลุ่มน้อยในชาตินั้นแหละ

รัฐบาลสังคมนิยมพม่าตามรัฐธรรมนูญ 2517 ๖ พณ ๖ อุ ชาญ เป็นประธานาธิบดี อำนาจอธิปไตยแบ่งเป็น 3 สาย เหมือนประเทศอื่น คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ตามทฤษฎีแล้วสภาประชาชนเป็นองค์กรสูงสุด แต่ทางปฏิบัติอำนาจแท้จริงอยู่ที่สภาแห่งรัฐ (State Council) ซึ่งเป็นหน่วยตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ สภาประชาชนเหมือนกระทรวงเฉย ๆ ระบายคำสั่งลงไปมีสภารัฐ/เขต และสภาท้องถิ่น พม่ามีพรรคการเมืองพรรคเดียว คือพรรคโครงการสังคมนิยมแห่งพม่า โดยมี ๖ พณ ๖ อุ เน วิน เป็นประธานและคนนีเองคือ ผู้มีอำนาจสูงสุดในพม่าแม้ในปัจจุบัน

การคมนาคมขนส่งยังล้าหลัง มีรถยนต์ รถไฟ และเรือ โดยสารและขนส่งไม่มากนัก คึกคัก การติดต่อสื่อสารก็แย่ ตามสถิติฝรั่งแจ้งว่า ในปี 2524 โดยเฉพาะในพม่า 10,000 คน มีโทรศัพท์ 14 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเมือง และในปีถัดมาคนพม่า 1,000 คน มีวิทยุ 43 เครื่อง และทั่วประเทศมีโทรทัศน์ 400 เครื่อง แต่ปี 2528 มีเพิ่มขึ้นเป็น 17,600 เครื่อง สังเกตดูคนไม่นิยมดูโทรทัศน์ ซึ่งวัฒนธรรมตามิรายการตั้งแต่หนึ่งท่อมถึงสามท่อม เสาร์-อาทิตย์ เบิกสถานที่ตั้งแต่เที่ยงวันถึงสี่ท่อม เพราะมีอยู่ช่องเดียว รายการทั้งหลายเป็นเรื่องราชการ ข่าวราชการ ไม่มี

โฆษณาสินค้ารายการบันเทิง ถ้าไม่ใช่ส่งเสริมความรักชาติ รักสังคม ก็จะเป็นหนังฝรั่งเมื่อยี่สิบสามปีที่แล้วรายการทั้งหมดผลิตจากสถานีแม่ที่ย่างกุ้ง มีสถานีเครือข่ายที่ตองยี และมณฑล

ขอพูดถึงสังคมวัฒนธรรมอย่างสั้น ๆ สักเล็กน้อยก่อนผ่านไปเรื่องอื่น ประการแรกเรื่องชื่อของคนพม่า แม้ในปัจจุบัน ชาวพม่าก็ยังไม่มีนามสกุล ไม่ว่าหญิงชายมีแต่ชื่อกันเท่านั้น (ของไทยเราเริ่มมีนามสกุลกันในสมัยรัชกาลที่ 6) เราคุ้นเคยกับคำว่า หม่อง เวลาพูดถึงคนพม่า ไปคราวนี้ได้เรียนรู้ว่า คำว่า หม่อง ใช้เรียกผู้ชายหนุ่ม อายุต่ำกว่าเรา ถ้าเป็นชายโตแล้ว เรียกว่า โค (KO) นำหน้า ไกเวิน ไกวิน และถ้าเป็นชายสูงอายุ ผู้มีอาวุโส ต้องเรียก อู (U) นำหน้า เช่น อูดีน อูซันยู ส่วนผู้หญิง ถ้าเป็นเด็กสาวใช้ มะ (MA) เช่น มะเซงแอ มะโคเรีย ถ้าสูงอายุกว่านั้น ไม่ว่าจะเป็นหญิงโตแล้ว หรือหญิงอาวุโส เรียก ดอ (DAW) นำหน้าชื่อ เช่น ดอเซิงแอ ดอเอปริด เหล่านี้เป็นการแบ่งคนออกเป็นประเภทเป็นชั้นเบื้องต้น โดยอาศัยอายุเป็นเกณฑ์

ประการที่สอง เกี่ยวกับศาสนา ชาวพม่าส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาอย่างที่กล่าวแล้ว การปฏิบัติตัว พิธีฉลอง สิ่งก่อสร้างเกี่ยวกับศาสนาจึงมีอยู่มาก เหมือนกับไทยเรามาก ในแง่การปฏิบัติตัว ในขณะที่พระเถระพม่าอาจนั่งรถสามล้อ เบียดไปกับผู้หญิงได้ แต่เวลาเราจะเหยียบย่างเข้าที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น วัด เจดีย์ จะต้องถอดรองเท้าและถุงเท้า ไม่ใช่ไปถอดเกาทัณฑ์จะเข้าโบสถ์ แต่จะต้องถอดทั้งเท้าเข้าบริเวณวัดเลยทีเดียว (ขณะพวกเราไปพม่ากำลังร้อนมาก แต่ละวันที่ไปเยี่ยมวัด เจดีย์ จึงเท้าพองไปตาม ๆ กัน) คำที่เกี่ยวกับศาสนามักใช้ภาษาบาลี สันสกฤตจึงเหมือนกับของเรา เช่น คำว่า เจดีย์ ศาสนา มหามุนี กูหา ทาวตึงส์ ทเวะ อภิธรรม กรูณ ในส่วนที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนา มีพิธีเข้าพรรษาในเดือนกรกฎาคม ออกพรรษาเดือนตุลาคม พิธีบวชพระในเดือนกรกฎาคม หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย การบวชเณรจะบวชเดือนใดก็ได้ทำพิธีกันใหญ่โต เหมือนกับพิธีลูกแก้วในจังหวัดเชียงรายของเรา พิธีชักบาตรเทโว หลังออกพรรษาก็เหมือนของไทย นอกนั้นมีพิธีวิสาขบูชาเหมือนของเรา แต่ไม่มีวันมาฆบูชา ส่วนการก่อสร้างเกี่ยวกับศาสนาที่เด่นชัดที่สุด คือ การสร้างเจดีย์ สร้างวัดน้อยกว่าเจดีย์ เจดีย์จำนวนมากไม่มีวัดคู่แล เจดีย์ชเวดากองอันมีชื่อเสียงนั้นคู่แลโดยมุลนิธิ ทำนองเดียวกับเจดีย์สุเลในใจกลางเมืองย่างกุ้ง ตามชาวพม่าบางคนว่าทำไมคนพม่าจึงชอบสร้างเจดีย์ (เมืองพุกาม (Pagan) แห่งเดียวมีถึง 4 ล้านกว่าองค์) อยากไปสวรรค์หรือ เขาตอบว่าไม่ทราบสร้างเจดีย์แล้วจะได้ไปสวรรค์หรือ

ไม่ แต่เชื่อว่าบุญที่สร้างเจดีย์จะป้องกันไม่ให้เขาตกนรกคืออย่างน้อยก็ไม่ทำให้เขาต้องทนทุกข์ทรมานกว่าชาตินี้

ประการที่สาม เกี่ยวกับพิธีกรรมอื่น ๆ มีพิธีและวันสงกรานต์ มีการเล่นน้ำ สาดน้ำของคนหนุ่มสาว พิธีสระผมให้คนแก่คนเฒ่า แต่ไม่มีสรงน้ำพระด้วยเหมือนบ้านเรา ในเดือนพฤศจิกายนจะมีการแห่และแข่งขันบั้งไฟ โดยเฉพาะในรัฐฉาน หรือรัฐไทยใหญ่แล้วก็จะมีการทอดกฐิน การแข่งขันกันทอดผ้าสำหรับใช้ทำผ้าห่มให้พระพุทธรูปก็ทำกันในเดือนนี้ด้วย กฐินในพม่าจึงล้ามาก ไม่แน่ใจว่า พระสงฆ์จะต้องรอกฐินก่อนจึงจะลาสิกขาได้เหมือนเมืองไทยหรือไม่

ประการสุดท้าย เกี่ยวกับครอบครัวการเริ่มต้นของครอบครัวเกิดจากการเกี่ยวพารสีกัน ก่อนเช่นเดียวกับหนุ่มสาวทั่วไปทั้งโลก หนุ่มพม่าไม่เก่งกล้าเกี่ยวกับผู้หญิงเหมือนชาวเอเชียทั่วไป หนุ่มสาวพบกันตามพิธีกรรมทางสังคม ศาสนาทั่วไป หากชอบพอกันก็จะแจ้งให้พ่อแม่ทราบเพื่อขอให้จัดพิธีแต่งงานให้ การแต่งงานเป็นเรื่องของครอบครัว อาจจัดที่ศาลาประชาคม สมาคม ภัตตาคารหรือที่บ้านของเจ้าสาว โดยมีผู้ใหญ่ของชุมชนเป็นประธานในพิธี ไม่มีการจดทะเบียนจะหย่าขาดจากกันก็ได้หากผู้ใหญ่ในชุมชนอนุญาต ทั้งสองฝ่ายมีสิทธิในทรัพย์สินเท่ากัน เมื่อแต่งงานเสร็จแล้วจะอยู่บ้านฝ่ายหญิง แต่ในสมัยใหม่นิยมแยกไปตั้งบ้านเรือนของตนเองขึ้นต่างหาก แต่ก็อาจอยู่ใกล้บ้านฝ่ายหญิงก็ได้เพราะฝ่ายหญิงมักจะเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับบ้านและครอบครัว ฐานะของผู้หญิงพม่าก็เหมือนกับหญิงเอเชียทั่วไป คือ ตามกฎหมายแล้วมีฐานะและสิทธิเท่าเทียมกับชาย แต่ในทางปฏิบัติก็ยังชอบเป็นข้างทำหลัง เลี้ยงลูก ดูแลบ้านช่อง หุงหาอาหาร แม้จะต้องทำงานนอกบ้านเหมือนสามีก็ตาม

เสน่ห์พม่า

พม่าวันนี้มีอะไรที่หลายอย่างที่อยากจะเรียกสั้น ๆ ว่า “เสน่ห์” ซึ่งอาจเป็นทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งของพม่าก็ได้ เพราะทั้งสองจุดนั้นจะให้บทเรียน ให้ความสุขสันต์บันเทิง หรือมีคุณค่าแก่ผู้ไปเยือน โดยเฉพาะคนไทยเพื่อนบ้านเรือนเคียง คู่รักคู่แค้นกันมาในอดีต เท่าที่สังเกตในเวลาอันสั้นนั้น บอกได้ว่าคนไทยให้ความสนใจน้อย ตลอดช่วงเวลาเที่ยว พบคนไทยคู่เดียว (แล้วจะเล่า) ที่เห็นมากมีญี่ปุ่นและฝรั่ง ได้ทราบว่า เกาหลีและไต้หวันก็ไปกันมากเหมือนกัน

สภาพอย่างนี้จึงไม่แปลกที่เราต้องไปเรียนเรื่องพม่าจากฝรั่งหรือญี่ปุ่น แทนที่จะเรียนโดยตรงจากเพื่อนบ้านหรือเรียนในบ้านเมืองเราเอง

เสน่ห์ประการแรก โปรแกรมท่องเที่ยว คณะท่องเที่ยวของเราประกอบด้วยคน 4 สัญชาติ คือ ไทย เยอรมัน อเมริกัน และสเปน 8 คน 4 คู่สามีภรรยา ส่วนใหญ่มีอายุ ยกเว้นคู่อเมริกันความประทับใจครั้งแรกคือเครื่องบินที่ใช้บินไปพม่ามีขนาดเล็ก ขนาดประมาณ 80 คน สนามบินอย่างกรุงเทพฯ เก่า ขนาดสนามบินขอนแก่นหรืออย่างก็แค่ท่าสนามบินสุราษฎร์ธานีไม่เท่าของเชียงใหม่แน่ พอเดินพ้นเขตสนามบินออกมาขึ้นรถทัวร์ ซึ่งมีขนาดรถเมล์เล็กของเรานี้เอง แต่เก่ากว่า ภายในรถโล่งกว่า ที่นั่งมีผ้าขาวหุ้มแต่เก่าไม่เคຍซัก จะพบคนหลากหลายและเพศจำนวนมากกรูกันเข้าหาพวกเรามาขอซื้อของต่างประเทศที่เราเมืกติดตัวไป รวมทั้งของผลิตในประเทศไทย ซึ่งนับเป็นสิ่งปรารถนามากอย่างหนึ่งของชาวพม่ามาขอแลกเงิน แรกก็เป็นคอลดาร์ แต่หนักเข้าเงินไทยก็เอา นี่คือนิตยภัต ตำรวจจับถ้าเห็นไม่ว่าจะเป็นซือชายหรือแลกเงิน และที่ขาดไม่ได้คือขอทาน แต่ไม่ใช่ขอเงินเหมือนบ้านเรา ขอทานพม่าขอสิ่งของตัว และในหมู่คนที่ไม่ใช่ขอทาน ถ้าเราไม่มีอะไรจะขายจะแลกกันก็ได้ ฉะนั้น ถ้าจะไปเที่ยวพม่า คุณของไปแะ ๆ ขายได้ แต่ปัญหา คือมีเงินพม่าแะแล้วแลกเป็นเงินต่างประเทศไม่ได้จะซือของพม่าก็ไม่มีอะไรนำซือเลย

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวยังมีอีก โปรแกรมที่จัดไปอย่างสวยงามและยียาวจากกรุงเทพ ฯ พอถึงย่างกุ้ง มักคุเทศก์จะขอเปลี่ยนโดยอ้างความรู้ท้องถิ่นที่ดีกว่าสำนักงานในกรุงเทพ ฯ และความเหมาะสมกับเหตุการณ์สถานการณ์ภายในประเทศ ผลสุดท้ายจะได้เที่ยวสถานที่น้อยลง วันน้อยลง และไม่ได้เที่ยวสถานที่ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แต่ก็มีสถานที่เพิ่มขึ้นมาให้บ้าง จะคุ้มกันหรือไม่ก็พูดยาก

ที่สนุกมากอีกอย่างคือเรื่องอาหาร ซึ่งเราจ่ายเงินรวมไปแล้วทั้งแต่กัน ถ้าเป็นอาหารกลางวันหรือปริมาณจะค่อย ๆ ลดลง ครั้งแรกเขาจะจัดแกงหนึ่งถ้วยสำหรับสองคนหมดแล้วไม่มีเติม แล้วเพิ่มเป็น 4 คนหมดไม่มีเติม ฝรั่งถึงกับต้องกินข้าวเปล่าเพราะไม่มีกับ นำสงสาร ร้องเรียนกับมักคุเทศก์ก็ไม่ได้ผล มักคุเทศก์บางคนที่เป็นผู้ชายก็เสียอีกถ้วย บอกทำนองจะกินก็กินหรือกินได้ก็กิน ไม่กินก็ตามใจ แล้วกินข้าวผัดเวลาก็มีเป็นประจำ มีครั้งหนึ่งได้กินข้าวกลางวัน

เอาป้ายตามโฌ (ขอบคุณผู้หญิงที่มักจะมีของกินติดตัวไปเสมอ ทั้งหญิงไทยและเทศพอได้อาศัย ยามยาก) ส่วนตอนเช้าเขาให้ส่งอาหารกินกันเองได้ ภัตตาคาร โรงแรมมักมีคนเสิร์ฟแะเสมอ แต่บริการช้าเหลือคณา แล้วบางที่ส่งกาแฟได้ชาก็มี นี่ขนาดพูดภาษาอังกฤษกันรู้เรื่องนะ

หากสรุปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวศึกษาประเทศพม่าก็ควรจะได้ว่า เป็นการฝึกความอดทนของเราได้เป็นอย่างดี ใครที่บ่นรำคาญหรือไม่พอใจสถานการณ์บ้านเมือง หรือสภาพเมืองไทย ขอให้ไปอยู่พม่าสักระยะ เช่น 7-8 วันแล้วจะรักเมืองไทยขึ้นอีกมาก การท่องเที่ยวคราวนี้มีอะไรหลายอย่างให้ฝึกความอดทน บางอย่างได้พามาบ้างแล้ว เช่น เรื่องการขอเปลี่ยนแปลงเดินทาง เปลี่ยนที่ลตสถานที่เที่ยว และลดจำนวนวันเที่ยว ทนอารมณ์เครียดของมักคุเทศก์ชายบางคน (ตลอดไปรวมแถมมี 4 คน แต่ละคนไปรับที่สนามบินแล้วพาเที่ยวเมืองหลักและเมืองรองในเขต รับผิดชอบ) ต้องทนกับอาหารไม่ถูกปาก อาหารไม่พอและช้าชาก หรือสั่งอย่างไ้อย่าง แล้วก็ยังมีภาระนั่งเรือตากแดดเป็นครั้งวัน เค้นเท้าเปล่าบนพื้นซีเมนต์บริเวณวัดหรือเจดีย์ตอนเที่ยง หรือบ่าย โรงแรมที่ไม่มีไฟฟ้า (แต่คนใจดี อาหารพอควร) น้ำประปาของอย่างกึ่งหรือน้ำในแม่น้ำอิระวดีนั่นเอง บางครั้งก็มีโคลนแฉะ ๆ ติดมาด้วย ห้องนอนใหญ่แต่เครื่องแอร์เล็ก ผลก็คือไม่เย็น ยังกัดที่มีพัดลมให้ (แต่อย่าไปปรับอะไรเข้าเด็ดขาดมิฉะนั้นมันหยุดหมุนทันที ต้องเรียกบอยมาจัดการแล้วก็อาจจะไม่มาก็ได้)

ประการที่สอง เสน่ห์พม่าอยู่ที่เจดีย์ ต้องเรียกว่า พม่าเมืองแห่งเจดีย์จริง ๆ เมืองไทยแพ้นั้นในเรื่องนี้ จำนวนมหาศาลจริง ๆ มีอยู่ทั่วไปหมด ทั่วประเทศไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ เก่าหรือใหม่ ผู้พึงระยาะต่าง ๆ กัน ขนาดเมืองเดียวที่มีมากที่สุด คือเมืองปะกันหรือที่ไทยเราเรียกว่า พุกาม อันเป็นเมืองหลวงแรกของพม่า เทียบได้กับสุโขทัยของเรา แต่ของเขาเก่ากว่า และดำรงความเป็นราชธานีอยู่ถึง 240 ปี ในขณะที่สุโขทัยอยู่ได้แค่ 140 ปี มีเจดีย์อยู่มากกว่า 4 ล้านองค์ (4,486,733 องค์ตามหลักฐานทางราชการ) ตั้งอยู่บนที่ราบก็มี บนเขา เนินเขาก็มี ในถ้ำ หน้าถ้ำก็มี ในป่า ในหมู่บ้าน ในบริเวณบ้านก็มี ในบริเวณวัดก็มี ขนาดใหญ่เท่าองค์พระปฐม คือ พระเวะกะกอง ก็มี ขนาดกลางและขนาดเล็กก็มี สวยบ้าง สวยน้อยบ้างหลากหลายกันไป ประทับประคองต่างกันไป บางแห่งเป็นสีทองทั้งองค์ เช่น พระเวะกะกอง สุลเ ทำด้วยปูนทาสีขาวโพลนทั้งองค์ก็มี รอบเจดีย์หรือในเจดีย์ถ้ากลงจะมีพระขนาดต่าง ๆ ประทับประคองไว้ด้วย บางเจดีย์มีภาพเขียนสวยงาม บางเจดีย์ประภัสสรลวดลายปูนน่านชมมาก บางเจดีย์บรรจุพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมา-

สัมพุทธเจ้าไว้ทั้งหมด (มีเจดีย์บริวารรอบองค์ประธาน 729 องค์ แต่ละองค์ สลักพระธรรมในก้อนหินแบบหนาไว้ทั้งสองหน้า อ้างว่ามีธรรมะของพระพุทธองค์ครบหมด) สถาปัตยกรรมก่อสร้างเจดีย์ก็ต่างกันไป เป็นเจดีย์ยอดแหลม ยอดทู่ เป็นทรงกลม ทรงเหลี่ยม จำนวนเหลี่ยมต่าง ๆ กันออกไป จำนวนชั้นไม่เท่ากัน เจ้า ผู้ตี พ่อค้า ชาวนา คนธรรมดาถ้ามีเงินก็สามารถสร้างเจดีย์ได้ทั้งสิ้น คนใหญ่คนโตพวามักจะพยายามสร้างเจดีย์ของตนขึ้น เช่น อุ นู ก็สร้างเนวิน ก็กำลังสร้าง แต่ยังไม่เสร็จอยู่ไม่ห่างจาก สะเวะกะกอง

ไปพม่าไปดูเจดีย์อย่างเดียวกันเต็มอิม ก็มาเสียแล้ว หากจะให้ทรงจำได้นานต้องอย่าลืม นึกล่องถ้ำรูปต่างๆ ไปด้วย อย่าหวังซื้อโพสการ์ดพม่า ของพม่าที่มีอยู่ไทม่มาก แถมราคาแพง จำนวนและแบบจำกัด เลือกไม่ได้ ไม่เหมือนเวลาไปเที่ยวอิตาลีหรือญี่ปุ่น หรืออยู่เมืองไทย เรามีโพสการ์ด สไลด์คุณภาพดี สีสวยหลากหลายลือลือลูกแก้ว แต่สภาพอย่างนั้น คือ เสน่ห์อย่างหนึ่งของพม่า งามตามธรรมชาติ

ประการที่สาม ความสงบเงียบในสังคมพม่า สงบในชีวิตของชาวบ้าน ร้านตลาด สงบในแง่ของการไม่มีการแก่งแย่งแข่งขันในเชิงการค้า อุตสาหกรรม ขนส่ง กมนาคม แสงเสียงตึ๊ดตึกจาก ชีวิตชาวบ้านพม่าส่วนใหญ่วันนี้สงบเงียบเหมือนชีวิตชาวชนบทไทยที่อยู่ห่างไกลเมืองมาก ๆ ห่างกรุงเทพ ฯ เช่นห่างจากตัวเมืองเชียงราย ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน หรือชุมชนไทยเมื่อสัก 50 ปีมาแล้ว อย่างที่พูดมาบ้างแล้ว โทรทัศน์ก็มีแต่ช่วงกลางคืนเพียงไม่กี่ชั่วโมง ถึงมีก็ไม่น่าสนใจ ไม่มีโปรแกรมให้เลือกดู ชีวิตนอกบ้านต้องยุติแค่ 3 ชั่วโมง จะออกจากบ้านได้อีกครั้งเมื่อตี 5 ไฟฟ้าตามถนนจะมีเฉพาะถนนใหญ่ในเมืองใหญ่ ตามเมืองเล็กทั่ว ๆ ไป ถนนเล็ก ๆ จึงมืด สภาพเช่นนี้ไม่ส่งเสริมการใช้ชีวิตนอกบ้าน (โรงหนังในประเทศญี่ปุ่นก็เล็กแค่ 3 ชั่วโมงหรือ 3 ชั่วโมงครึ่งเหมือนกัน) นอกจากนั้น การเดินทาง การขนส่ง ยังใช้แบบโบราณอยู่ไม่น้อย ชาวบ้านมักเดินไปไหนมาไหนไกล ๆ ไม่ยอมขึ้นรถเมล์ซึ่งมีอยู่น้อย นาน ๆ จึงจะวิ่งผ่านมากครั้งหนึ่งครั้งมีวิ่งผ่านมาก็แน่น ตูเดินไปยังทรมานน้อยกว่า หรืออย่างก็ใช้จักรยาน ชาวพม่าใช้จักรยานกันมาก จักรยานแบบไม่มีไฟเสียด้วย กลางคืนก็เห็นคลำกันไป การขนส่ง บรรทุกของ ยังใช้เกวียนเทียมวัวกันอยู่มาก ถึงนั้น อุตสาหกรรมทำเกวียนขายจึงขึ้นหน้าขึ้นตา การมีการเคลื่อนไหวน้อย แสงสีน้อย มีกิจกรรมและสังคมอื่นๆ น้อย ทำให้ชีวิตของสังคมพม่าสงบเงียบ เป็นเสน่ห์น่าสนใจ สำหรับคนที่ไม่ค่อยจะมีชีวิตแบบนั้นได้อีกอย่าง (ไม่นับสถานการณ์ชายแดน)

ประการที่สี่ พม่ายังมีเสน่ห์ที่ธรรมชาติแวดล้อมยังไม่ถูกทำลายไปมากนัก อย่างน้อยก็ยังไม่ถูกทำลายเท่ากับบ้านของเรา หรือมาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ ประเทศประชาธิปไตยทำนองเกี่ยวกับเรา โดยเฉพาะป่าไม้ เท่าที่สอบถามจากชาวบ้าน อ่านเอกสารประกอบบ้าง ทรัพยากรธรรมชาติอย่างอื่นของพม่า เช่น น้ำมัน แร่ธาตุต่าง ๆ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ ยังอยู่อุดมมาก เพราะรัฐบาลไม่ยอมอนุญาตให้ต่างชาติมากอบโกย เอาแร่เอาเปรี๊ยะ หรือทำลายล้างให้เสียหาย ธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพร ท้องน้ำในแม่น้ำลำธารยังใสสะอาด ไม่มีมลภาวะเป็นสีดำ สังกสินน่ารังเกียจเหมือนบ้านเรา แต่น้ำประปาของย่างกุ้งค่อนข้างแย่น้อย กูไม่ได้ผ่านกระบวนการทางเคมี ทำให้มันไม่สะอาดเท่าที่ควร บางทีจึงมีโคลนสีแสดตามออกมากับน้ำก็อกหรือเห็นตะกอนนอนอยู่ในห้องน้ำ อ่างน้ำ อ่างล้างหน้า

ประการสุดท้าย เสน่ห์พม่านอกจากที่กล่าวข้างต้นยังมีอีกหลายอย่างส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องธรรมชาติและชีวิตสังคมวัฒนธรรมที่เรียบง่าย ยังเป็นแบบ “พม่าแท้” เป็นแบบเอเชียดั้งเดิม ซึ่งหากมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์สังคมไทยคงมีเมื่อสัก 50 ปีมาแล้ว ในหลายแง่ ชีวิตแบบนั้นมีเสน่ห์ แน่นนอนสำหรับคนบางกลุ่มบางอายุ โดยเฉพาะกลุ่มอายุที่เคยมีความสุขกับสภาพแบบนี้ สภาพชีวิตแบบนี้คือชีวิตของชาวชนบทที่มีการพึ่งตนเองได้เกือบทุกด้าน ร่วมมือช่วยกันในหมู่บ้าน มีอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทำเครื่องปั้นดินเผา แกะสลัก ติเหล็ก ทำเครื่องเงิน ทำเครื่องเงิน ทองคำ มวนยา ทำเกวียน คันไถ ช่างไม้ ช่างปูน เป็นต้น มีอยู่ไม่น้อยที่แบ่งกันทำเป็นหมู่บ้าน กลายเป็นหมู่บ้านเครื่องเงินทองหรือทองแดง หมู่บ้านปั้นหม้อ หรือหมู่บ้านทองคำ แล้วก็มีชื่อเป็นที่รู้จักกันไปทั่ว เราเคยมีชีวิตแบบนี้และชาวบ้านมีความสุข สภาพอย่างนี้จึงเป็นเสน่ห์จูงใจให้ไม่หา

สรุป

พม่าเพื่อนบ้านของเรามีความรู้จักมักคุ้นกันน้อย เมื่อได้ไปพบเห็น พுகุลกับชาวบ้าน ศึกษาหาความรู้ประกอบบ้างเล็กน้อย พม่าวันนี้มีเสน่ห์ชวนให้ไปเที่ยวหลายอย่างที่เดียว จึงอาจกล่าวได้สั้น ๆ ว่า พม่าน่าไป ไกลแค่ไหน ไปเพื่อหนีความอึกะทึกและฝึกความอดทน แม้ยากจนก็พอบินไปได้